

Violència medieval reflectida en els *Annals valencians* (segles XV-XVIII)

Violencia medieval reflejada en los *Anales valencianos* (siglos XV-XVIII)

Violência medieval refletida nos *Anais Valencianos* (sécs. XV-XVIII)

Medieval violence reflected in *Valencian Annals* (XV-XVIII centuries)

Francisco José CONEJERO I PASCUAL¹

Resum: La present investigació pretén fer visible alguns episodis de violència recollits als *Annals valencians*. Aquesta obra s'emmarca dins de la historiografia valenciana i aglutina referències d'esdeveniments i notícies de València i del seu Regne. Malgrat que es centra en notícies properes per a l'autor anònims, també fa referència a unes altres de caràcter més universal. En algunes es fa al·lusió a la violència en diferents variants. Amb la qual cosa, a partir de l'estudi de quatre successos violents es dona a conèixer la institucionalització d'aquest en la societat medieval.

Paraules clau: Annals – Historiografia valenciana – Violència – Edat Mitjana – Notícies locals.

Abstract: This study examines episodes of violence recorded in the *Valencian Annals*, contributing to the historiography of the Kingdom of Valencia. The chronicle, authored anonymously, primarily reflects local events but also includes references of broader, even universal, scope. Among these accounts, various forms of violence emerge. By analysing four specific cases, the research highlights how violence was not only present but also institutionalized within medieval Valencian society.

Keywords: Annals – Valencian historiography – Violence – Middle Ages – Local news.

ENVIADO: 10.09.2015

ACEPTADO: 19.10.2025

¹ Doctor por la [Universitat d'Alacant](http://www.ua.es) (UA). E-mail: franciscoconejeropascual@gmail.com

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
ISSN 1676-5818

Introducció

Els estudis més recents sobre la historiografia valenciana medieval han abordat diversos àmbits socials amb l'objectiu de completar la comprensió de la societat d'aquell període. Les primeres publicacions pioneres² van encetar un camí, que en les darreres dècades han completat l'anàlisi i la comprensió sobre les relacions interpersonals especialment pel que fa a la sociabilitat i la conflictivitat. A partir dels textos examinats s'hi evidencien unes conductes i diversos comportaments entre els quals aquest treball se centrarà en aquells de caràcter violent i criminal, així com de la seua normalització.

Les noves perspectives historiogràfiques han posat de manifest nombroses situacions de marginació que afecten a col·lectius específics, alguns dels quals continuen patint una gran discriminació en l'actualitat. L'androcentrisme predominant en la interpretació de les obres historiogràfiques, ha dificultat la visibilitat dels problemes que afecten aquests grups, sovint arraconats i relegats fora dels límits socials establerts. En aquest context de marginalitat, les dones ocupaven una posició especialment vulnerable, sotmeses a una estigmatització derivada del rol que se'ls atribuïa per sexe.

Tanmateix, no eren les úniques, perquè també s'incloïen en aquesta situació marginal les persones d'altres religions, ètnies, professions, o amb orientacions sexuals dissidents

² Un dels primers treballs sobre la criminalitat és de BILLACOIS, François. "Pour une enquête sur la criminalité dans la France d'Ancien Regime". In: *Annales E.S.C.*, 12 (1967), pp. 340-349. En les terres de la Corona d'Aragó, a la ciutat de Barcelona destaquem a VINYOLES I VIDAL, Teresa-Maria. "[La violència marginal a les ciutats medievals \(exemples a la Barcelona dels volts del 1400\)](#)". In: *Revista d'Història Medieval* n. 1, 1990, pp. 155-177. A Castelló, VICIANO, Pau. "[Violència y sociedad en una villa medieval: Castellón de la Plana en el siglo XV](#)". In: *HISPANIA*, vol. 66, n. 224 (2006), pp. 851-882. Al cap i casal durant el segle XIV i començament del segle XV, NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. *Malhechores, violencia y justicia urbana en la Valencia bajomedieval (1360-1399)*. València: Universitat de València, 1985. PÉREZ GARCÍA, Pablo. *El Justicia Criminal de Valencia (1479-1707): una magistratura urbana valenciana ante la consolidación del Absolutismo*. València: Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, 1991. Mentre que a Mallorca, PLANAS ROSSELLÓ, Antonio. "[La tortura judicial en la Mallorca medieval](#)". In: *GLOSSAE European Journal of Legal History* 12 (2015), pp. 642-660.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
ISSN 1676-5818

respecte de la denominada *heteronormalitat* medieval, com els sodomites i les lesbianes. Aquests col·lectius patiren una discriminació que els condemnava a viure en un espai social paral·lel, arraconats i silenciats per una norma esbiaixada. Ara per ara, les noves línies d'investigació han obert la porta cap a una aproximació transversal que permet comprendre millor les seues vides i les formes de violència que van patir.

Així doncs, la violència ha sigut un element constant en les societats humanes, emprada tant per controlar com per desequilibrar el poder en favor dels grups dominants. En les comunitats medievals, l'agressió i la violència eren fenòmens habituals, institucionalitzats i normalitzats vinculats tant al pecat com a la moral religiosa imperant. Per la qual cosa, sempre es perseguia l'aplicació de penes o càstigs exemplars, destinats a dissuadir qualsevol conducta o comportament transgressor amb la norma imperant.

Durant el període de l'Edat Mitjana, els actes violents es succeïen tant en l'àmbit privada com també en el públic. Els primers són molt més complexos de documentar, si no és a partir de dietaris, cròniques que podien reflectir aquest tipus d'opressions violentes. En canvi, en l'àmbit públic, la violència assumia un paper legitimador i a la vegada moralitzador, reforçant les normes socials establertes.

La normalització que va representar la violència en la societat de l'Edat Mitjana té diferents justificacions possibles³, amb tres eixos principals. En primer lloc, es donà una explicació estructural vinculada al sistema feudal, una altra centrada en la cultura de l'honor i la venjança com a mecanisme de resolució de conflictes, i una tercera que atribueix la violència a la manca d'autocontrol emocional.⁴

³ Una visió general amb una nombrosa bibliografia sobre la violència i la criminalitat durant l'Edat Mitjana és la feta per SEGURA URRÁ, Félix. “[Raíces historiográficas y actualidad de la historia de la justicia y el crimen en la Baja Edad Media](#)”. In: *Anuario de Historia del Derecho Español*, Año 2003, núm. LXXIII, pp. 577-678.

⁴ BAZÁN DÍAZ, Iñaki. “[La violencia interpersonal a finales de la Edad Media. El asesinato de Nicolás abad de Arrieta \(Lekeitio, Vizcaya, 1493\)](#)”. In: *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 24 (2023): *Violencias y resoluciones de conflictos en las sociedades medievales*, p. 15.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
ISSN 1676-5818

Pierre Bonnassie va introduir el concepte d'*espiral de violència*, associat a una mutació feudal al voltant de l'any mil.⁵ En aquest sentit, l'Església –com no–, va assumir el paper de jutge per a instaurar un ordre públic mitjançant la pau i treva de Déu. El feudalisme generà una violència tant vertical com horitzontal, amb la noblesa exercint el rol de defensora de l'estructura feudal tripartida. Ara bé, amb la transició del feudalisme cap al capitalisme al segle XIV, la classe dominant consolidà la seua hegemonia, instrumentalitzant la violència sobre els grups dependents, les institucions i fins i tot entre si.

La segona argumentació es centra en la violència interpersonal, vinculada amb la defensa de l'honor.⁶ Aquest valor fonamental i essencial situava el subjecte dins l'ordre social, transmès familiarment com a herència, ja que residia en la família passant de generació en generació. El vincle entre honor, família i clientelisme provocava que qualsevol malentès fos generador de desencadenar una violència descontrolada, il·lícita i perseguida, perquè no estava delimitada judicialment. Tot just amb la realització d'actes criminals al marge dels paràmetres socials. En canvi, la violència controlada era pactada, regularitzada i ritualitzada amb la finalitat de restablir un ordre social.

Finalment, es desenvolupà la hipòtesi de l'existència d'un escàs desenvolupament civilitzat, en què les passions constituïen el motor social.⁷ Ara bé, aquesta interpretació, però, ha estat poc seguida, perquè la majoria d'estudiosos ha destacat el paper moralitzador de l'Església i el control disciplinari exercit per l'administració de justícia. Els grups de persones marginals en aquella societat es situaven als marges dels paràmetres dogmàtics, morals i eren susceptibles de pecar. Entre tots, els personatges que conformaven la marginalitat destacaven especialment el grup de les dones. Elles

⁵ BONNASSIE, Pierre. *Cataluña mil años atrás (siglos X-XI)*. Barcelona: Península, 1978, p. 237.

⁶ BAZÁN DÍAZ, Iñaki. "[La violencia interpersonal a finales de la Edad Media. El asesinato de Nicolás abad de Arrieta \(Lekeitio, Vizcaya, 1493\)](#)", *op. cit.*

⁷ HUIZINGA, Johan. *El otoño de la Edad Media*. Madrid: Alianza Editorial, 2001; ELIAS, Norbert. *El proceso de la civilización: investigaciones sociogenéticas y psicogenéticas*. Madrid: Fondo de Cultura Económica de España, 2010.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
ISSN 1676-5818

patien una intensa violència i una pressió social constant, perquè estaven considerades l'encarnació del pecat original i inductores per natura cap a pensaments impropis i pecaminosos. De manera que, estaven marcades sota l'estigma de l'encarnació del pecat original, patint tot tipus de violències i ires. Però, entre els grups marginals també jo foren aquells que s'allunyaven dels paràmetres religiosos, morals, sexuals o ideològics establerts. Res nou, ja que malauradament aquestes formes de discriminació persisteixen en alguns contextos actuals del segle XXI.

Per tant, l'estudi de l'opressió i la violència en els estudis historiogràfics⁸ ens proporciona eines per comprendre la marginalitat històrica de certes persones que han patit en primera persona i que continua arrelada en la societat contemporània, condicionant la percepció de la realitat.

Així doncs, aquest article té com a objectiu exposar diferents casos de violència, criminalitat i discriminació contra col·lectius medievals, tal com es reflecteixen en els *Annals valencians*. Aquest còdex heterogeni, que recull textos des del segle XV fins al segle XVIII. pertany a la biblioteca familiar del Sr. Rafael Solaz, qui va aproximar-se a l'estudi de còdex en l'article "Anals Valencians Descripción bibliográfica de un

⁸ En aquest sentit, trobem necessari i imprescindible el projecte *Als Margens de la Història* de la Universitat de València encapçalat pels professors Vicent Josep Escartí, Rafael Roca i Antoni Ferrando, entre els més rellevants que des de 2019 varen obtenir el projecte *Violència de gènere i identitats: edició i estudi de documentació valenciana per a la construcció de biografies marginals* (ss. XV-XVI) (AICO2021/099), amb el que pretenen fer visible persones que es trobaven en la societat, en situació allunyat de norma religiosa o moral. També el volum *Identitats i violències. Documentació i literatura* (2021) a cura de Vicent Josep Escartí & Rafael Roca Ricart, recull investigacions de diferents textos des de processos criminals, textos literaris o obres historiogràfiques, etc. amb el protagonisme sobre persones que van patir la marginalitat, com a reflex de comportaments, mentalitats o actituds d'aleshores amb l'objectiu de donar visibilitat a veus que havien sigut marginades.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
 ISSN 1676-5818

importante conjunto documental para la historia de Valencia”⁹, en què el descriu i indica:

En nuestra biblioteca, especializada en temas valencianos, destaca un volumen facticio formado por diversos dietarios y documentos manuscritos de entre los siglos XV al XVIII, cuyo título -que figura en el lomo de la encuadernación y en páginas interiores- es *Anals Valencians* ó *Anales Valencianos* anónimos, libro que procedía de la mismísima biblioteca Mayansiana y del que se desconocía su paradero durante casi 200 años.¹⁰

El Senyor Solaz és un reconegut bibliòfil i apassionat dels llibres antics de la ciutat de València, que per mediació del seu fill va adquirir-lo per a la seua llibreria antiquària¹¹. L’obra pertany a un gènere menor de la historiografia catalana, ja que la seua aparença pot donar la impressió de certa simplicitat, però la tria dels fets que hi apareixen amaga una intencionalitat que continua una tradició anterior. Les notícies o esdeveniments que s’hi recullen, reflecteixen la voluntat de l’autor de deixar constància d’allò que ha viscut en primera persona o de fets rellevants coneguts de terceres persones. Els successos o

⁹ SOLAZ, Rafael. “Anals Valencians. Descripción bibliográfica de un importante conjunto documental para la historia de Valencia”. In: *Pasiones Bibliográficas. Vint anys de la Societat Bibliogràfica Valenciana Jerònima Galés*. Societat Bibliogràfica Valenciana Jerònima Galés, 2014, pp. 206-215.

¹⁰ SOLAZ, Rafael. “Anals Valencians. Descripción bibliográfica de un importante conjunto documental para la historia de Valencia”, *op. cit.*, p. 206.

¹¹ La Llibreria Antiquària Rafael Solaz, situada al carrer San Fernando, 7 en ple centre històric de València, té una gran reputació en l’adquisició i venda de texts antics singulars i de totes les èpoques. La seua especialització gira al voltant dels assumptes valencians o d’allò que en faça referència a la seua cultura i història. Els *Rafaels* Solaz, pare i fill, recopilen documents de qualsevol temàtica valenciana, amb la qual cosa els fa trobar-se amb autèntiques joies com aquesta. D’entre les troballes més singulars de la Llibreria destaca un pergamí de 1351 que confiscava i venia la ciutat d’Almussafes per ordre del rei Pere IV, contra un noble que havia mostrat l’oposició al monarca. La importància de la col·lecció particular és digne de fer-se palès, ja que gràcies al treball recopilatori com aquest conservem una documentació bibliogràfica, que ens mostra com pensaven i actuaven els habitants de València en els temps pretèrits.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
 ISSN 1676-5818

notícies de caire local o regnícola es barrejaven amb uns altres universals i dels monarques de la Corona d'Aragó.¹²

Dins de la historiografia valenciana, es distingeixen els gèneres següents: els dietaris, les cròniques, el llistat de reis, crònicons, cronologies, genealogies, llistes regies, cròniques i crònicons-annals¹³, etc. El gènere dels annals, denominació consolidada entre els segles XVIII i XX, es caracteritza per produccions breus, estructurades cronològicament, centrades en esdeveniments recents a l'autoria. A partir d'aquest document, s'establiran diferents tipologies de violència presents en el manuscrit, i en aquests sentit, triarem tres exemples.

En la primera notícia, les protagonistes són cinc dones públiques i un home. Tots sis reben un càstig per no poder pagar la sanció imposada per exercir la prostitució, probablement fora dels espais acotats i autoritzats per poder desenvolupar-la.¹⁴ A més a més, l'home possiblement responsable de l'activitat en una casa no reglamentada va ser també sancionat. Un altre aspecte que destaca a la notícia, era l'aparició de la figura de sant Vicent Ferrer, dominic qui predicava sermons moralitzadors amb especial èmfasi respecte de la funció de les dones. Tot i oposar-se a la prostitució i no poder erradicar-la, la considerava un mal menor. Per tant, tenia una doble perspectiva, una negativa i pecadora des dels postulats moralitzadors de la institució eclesiàstica, mentre que des d'una altra positiva era una font d'ingressos econòmics per a la ciutat pel volum de negoci. Així que, la regulació del bordell per part de les autoritats de la ciutat era un

¹² Pel que fa al cas valencià, vegeu ESCARTÍ SORIANO, Vicent Josep. “[Sobre els primers testimonis memorialístics valencians: Anotacions dietarístiques i cròniques locals](#)”. In: JIRKU, Brigitte; POZO, Begonya; SCHNEIDER, Ursula (eds.). *Quaderns de Filologia. Estudis Literaris*, vol. 16 (2011): *Escrituras del Yo*, pp. 159-173.

¹³ ESCARTÍ SORIANO, Vicent Josep. “[Sobre els primers testimonis memorialístics valencians: Anotacions dietarístiques i cròniques locals](#)”, *op. cit.*, pp. 168-170.

¹⁴ CONEJERO PASCUAL, Francisco José. “[Un procés sobre alcavoteria a la Montcada del segle XVI](#)”. In: *SCRIPTA. Revista Internacional de Literatura i Cultura Medieval i Moderna*, vol. 19, n. 19 (2022): *Estudis medievals. En honor d'Anna Maria Compagna*, p. 45.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
 ISSN 1676-5818

element significatiu per poder obtindre uns beneficis molt importants. Les prostitutes, els alcavots i alcavotes, proxenetes formaven un grup de persones marginades amb un tractament discriminatori i marginals en situar-se fora de les normes social comunament.

Un altre cas violent i luctuós que apareix al còdex es desenvolupa a l'àmbit de matrimoni, amb l'assassinat d'un home per part de la seua esposa i de dos còmplices. De manera que, la dona coordinà a Pere Metge i Pere Moltó per ajudar-la en la materialització del crim. L'extremada violència i brutalitat del crim amb el cos trossejat en múltiples parts i les penes imposades, evidencien l'aplicació d'una justícia regularitzada. Aquesta mostra de sadisme tal vegada ens puga aborronar, però no és res comparable allò que tots els dies podem observar als mitjans i xarxes de comunicació actuals.

Finalment, ens farem ressò d'un altre fet criminal documentat entre diferents *bandos* de la noblesa valenciana. Aquestes pugnes entre clans familiars nobles de la ciutat del Túria es desenvoluparen pels segles XIV i XV. Els enfrontaments persistents i habituals eren el reflex d'un poder que no es trobava ben definit, ni limitat, perquè ja des del seu naixement la fragmentació i la dispersió van ser un tret rellevant de la noblesa. Per tant, la violència era l'instrument per imposar la seua supremacia.

I. Els *Annals valencians*, el corpus objecte d'estudi

Els *Annals valencians* formen part dels textos de la historiografia valenciana dels segles XIV i XV.¹⁵ Aquesta obra ha estat tradicionalment menystinguda i considerada de menor rellevància pel gènere que representa, ja que recollia esdeveniments d'una manera molt general i poc desenvolupada. Tanmateix, constitueix una mostra clara de la tradició universalista, que progressivament evolucionà cap a una forma més *dietarística*,

¹⁵ ESCARTÍ SORIANO, Vicent Josep. "[Sobre els primers testimonis memorialístics valencians: Anotacions dietarístiques i cròniques locals](#)", *op. cit.*, p. 170.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
ISSN 1676-5818

especialment cap al final del text, on s'observa una major proximitat entre l'autor i els esdeveniments narrats que hi apareixen.

Malgrat, la temàtica polièdrica i l'aparent esquematisme –que es dilueix en relatar fets més propers a l'autor–, el text destaca com a obra embrionària dins del gènere del dietari i mereix un reconeixement que la historiografia no li ha atorgat fins ara.

Actualment tan sols s'han realitzat dos úniques edicions de l'obra¹⁶, clarament insuficients per la manca d'estudi introductor, a més a més per no seguir els criteris editorials de l'edició i transcripció propis de la filologia catalana contemporània. La primera edició fou publicada per Pascual Galindo Romeo en 1935, a partir d'un còdex adquirit a l'antiquari saragossà Àngel Sangrós. El manuscrit, format per 78 folis, contenia una gran varietat de documents.¹⁷ A partir d'aquest còdex, Galindo el va editar sota el títol *Anales valencianos*, tot i que l'original no s'ha conservat. Segons el sacerdot, l'autor era valencià.

La Miscelánea formada `por el código. actual, y especialmente sus *Anales*, no corresponden con ninguna de las otras colecciones o anales que describe en su obra Almarche Vázquez, aunque, como es natural, tenga relación con alguno de ellos. Por esta independencia, creemos de suma importancia el código que estudiamos.¹⁸

També assenyalava, que el text presentava coincidències tant en la temàtica com també amb passatges idèntics d'altres fonts, així ho recollia que Galindo en el seu breu estudi introductor.

¹⁶ Vegeu les dues úniques edicions que s'han publicat: GALINDO ROMEO, Pascual. *Anales Valencianos*. Saragossa: Tipografía La Académica [Separata de “Homenaje a Flinke” de la *Revista Zurita*], 1935, i CABANES CATALÀ, Maria Luisa. *Anales valencianos*. Saragossa: Anubar, 1983.

¹⁷ SANCHIS FRANCÉS, Raül. [*La dansa metafòrica en la festa valenciana \(tesi doctoral\)*](#). Tarragona: Universitat Rovira i Virgili, 2019, p. 139.

¹⁸ GALINDO ROMEO, Pascual. *Anales Valencianos*, *op. cit.*, p. 3.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
ISSN 1676-5818

en las notas que ponemos a cada una de las noticias, en su mayor parte, señalamos los lugares correspondientes, ya de Zuruta, ya de Martín de Alpatir, del bibliógrafo valenciano Almarche Vázquez o del historiador de la Seu de Valencia Sanchis Sivera.¹⁹

La segona edició fou la realitzada per M. Luisa Cabanes²⁰, a partir d'un manuscrit conservat a l'Arxiu del Reial Col·legi Seminari del Corpus Christi de València, més conegut com el Patriarca, al fons de la biblioteca Gregori Maians (ms. 694). La còpia manuscrita va ser realitzada per mossén Agustí Sales en 1745.

Dentro de la colección de “Textos Medievales” presentamos unos breves anales valencianos anónimos, que se encontraban en la Biblioteca de don Gregorio Mayans, custodiada en el Real Colegio del corpus Christi, con la signatura B:A.H.M. Hemos respetado el titulo que nos ofrecía la copia Anales Valencianos.²¹

Però, al final del manuscrit hi ha un fragment d'una carta de Gregori Maians a Agustí Sales, escrita a mà, on es destaca el valor del text:

Mi dueño i amigo. Los Anales valencianos escritos en nuestra lengua, i tan raros que no he visto otros, que los tengo, ni los he visto citados, contienen noticias singularissimas aun sobre cosas mui publicas; pues en quanto a los principios i fines de los Reinados de nuestra Corona de Aragon, se pueden enmendar todos los historiadores que he hablado de ellos, Empiezan en la Creación i acaban en el año 1481. en cuyo año vivia su autor que ignoro quien sea. El egemplar que yo tengo, o es aquel tiempo, o mui vecino a èl. Vuestra merced disfrute esse tomo [ms. 694, f.19r]²²

Una altra còpia del manuscrit es conserva a l'Arxiu del Reial Convent de Predicadors de València (ARCPV) (ms. 83), copiada per fra Bertomeu Ribelles (1765-1816), que roman en un volum heterogeni sota el títol *Maestro Ribelles*. Així reconeix l'existència de

¹⁹ GALINDO ROMEO, Pascual. *Anales Valencianos*, op. cit.

²⁰ CABANES CATALÀ, Maria Luisa. *Anales valencianos*. Saragossa: Anubar, 1983.

²¹ CABANES CATALÀ, Maria Luisa. *Anales valencianos*, op. cit., p. 5.

²² El subratllat és el que presenta l'original.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
ISSN 1676-5818

la còpia M. Cabanes, encara que pensava que es tractava d'una obra totalment diferent a la que ella havia fet per a l'edició.

[Francisco] Almarche habla de “unos Anales valencianos” que también se encontraron en la biblioteca de Mayáns y que fueron copiados por Ribera en el siglo pasado [XIX]; a nuestro juicio, se trata de un texto diferente al presentado ahora, ya que el cotejo de nuestros anales con el manuscrito 83 de los Dominicos, que és el que describe el autor citado, presenta grandes diferencias tanto a nivel de epígrafes como en el de noticias concretas.²³

Bertomeu Ribelles, cronista oficial de la ciutat de València i del seu Regne en 1800, va consultar nombroses obres en les seues investigacions. Fruit d'aquesta recerca li aparegué el manuscrit objecte d'estudi, que va copiar. Aquest estava encapçalat per la següent nota:

Copia hecha de mano del P.L. Fr Bartholomé Ribelles cronista de la Ciudad y Reino de Valencia año 1805. *Anals Valencians* (este título es de letra de D. Antonio Mayans) *Curiositats antigues de Valencia* (este título es de otra letra moderna) (Nota. Existe este libro en la Biblioteca Mayansiana, y su letra parece ser de últimos del siglo XV) (ms, 83, p. 169)

Sobre aquest còdex Francesc Almarche suggerí que els *Annals Valencians* eren part d'una obra més extensa, formada per tres apartats de les quals aquesta simplement era una.

Esta crónica, anales o memorias de Valencia, que de todo participan, han sido completamente desconocidas por los bibliógrafos valencianos. Aparecen citados por primera vez con este titulo en el catalogo de las obras cuya copia hizo el P. Ribelles. Como creemos de verdadera importancia este desconocido manuscrito, primer ensayo de crónica general de Valencia.²⁴

També feu menció Sanchis Sivera quan indicava que “aquests annals copiats per Ribelles van servir de font de consulta per part de l'autor del *Dietari del capellà d'Alfons el*

²³ CABANES CATALÀ, Maria Luisa. *Anales valencianos*. Saragossa: Anubar, 1983, pp. 5-6.

²⁴ CABANES CATALÀ, Maria Luisa. *Anales valencianos*, op. cit., pp. 5-6.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
 ISSN 1676-5818

Magnànim,” quan es referia a esdeveniments noticiables de la ciutat de València.²⁵ Finalment, cal destacar un còdex titulat *Anales Valencianos*, conservat a la biblioteca privada de Rafael Solaz. El volum format per 189 folis de tamany A-4 amb un conjunt miscel·lànic de documents dels segles XV i XVIII, està escrit en català, castellà i llatí. L'enquadrernació amb tapes de pergamí, posterior, agrupa dues seccions diferenciades: una amb documents de finals del segle XV-XVI i uns altres dels segles XVII-XVIII amb unes temàtiques històriques, religioses, socials, polítics, etc.

En la primera pàgina del còdex hi ha un índex escrit amb una lletra moderna de tinta morada de finals del segle XIX i acaballes del segle XX, atribuït a José Martínez Aloy.²⁶ Fins a arribar a les mans dels actuals propietaris, el manuscrit dels *Annals Valencians* van passar per diferents propietaris entre els qui destaquem la família Maïans. En aquest sentit, la biblioteca familiar de Gregori Maïans, coneguda com a llibreria *maïansana*, fou una de les més importants del seu temps, i avui es troba repartida entre cinc institucions: el Reial Col·legi del Corpus Cristi (el Patriarca), la Biblioteca de Serrano Morales, la Biblioteca Valenciana, la Biblioteca del Palau Reial a Madrid i la Biblioteca Nacional d'Espanya.

II. Violència contra les dones

La primera mostra de l'aparició de la violència en els *Annals valencians* fa referència a les dones. Es tracta del càstig imposat cinc dones i un home per part de sant Vicent Ferrer. Aquesta notícia es recull tant al còdex en possessió del Sr. Solaz, com al manuscrit 83 de l'Arxiu del Real Convent de Predicadors de València (ARCV) i a la transcripció feta per Pascual Galindo Romeo el 1935. L'enfocament en cadascun dels manuscrits sobre aquest esdeveniment s'exposa de la següent manera:

²⁵ SANCHIS SIVERA, Josep. *Dietari del capellà d'Anfos el Magnànim*, 1932, p. XX.

²⁶ SOLAZ, Rafael. “Anals Valencians. Descripción bibliográfica de un importante conjunto documental para la historia de Valencia”. In: *Pasiones Bibliográficas. Vint anys de la Societat Bibliogràfica Valenciana* Jerònima Galés. Societat Bibliogràfica Valenciana Jerònima Galés, 2014, pp. 206-215.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
 ISSN 1676-5818

Foren açotades dones y un hom de Vicent Ferrer. En lo dit any, foren açotades .V. dones e un hom, tots en una corda en València a instigació o preycació de mestre Vicent Ferrer. ([f.12r], ms Sr. Solaz)

En lo dit any, foren açotades 5. dones e un hom, tots en una corda, en València a instigació o preycació de mestre Vicent Ferrer ([f.12.a], ms. 83 ARCPV)

XCIII bis,- Item en l'any mateix foren açotades V. Dones e un home tots en una corda a justificació o preycació de Mestre Vicent Ferrer.²⁷

En tots tres casos es fa referència a l'acció de castigar per mitjà d'assots amb un instrument que en aquest cas era una corda. En aquesta societat tant repressora, es va establir una identificació entre la noció de delictes i la de pecat²⁸ amb l'objectiu d'ordenar la societat i afavorir la convivència. El binomi entre sanció moral i correspondència jurídica, provocà l'aparició del càstig, que un comportament pecaminós.

El model de sexualitat cristiana acceptable des d'un punt de vista moral se situava dins els paràmetres de la institució del matrimoni. Tots els comportaments sexuals fora dels límits matrimonials eren reprovats i rebutjats com ara l'adulteri, les relacions entre fadrins sense o amb la mediació de la prostitució, la sodomia, el bestialisme i fins i tot la masturbació.²⁹

En el cas que ens ocupa, s'imputava un delictes que comportava una pena corporal. Per la qual cosa, es pretenia fer notòria la infàmia de les persones condemnades -cinc dones i un home. El concepte d'infàmia jurídica estava lligat a la “pèrdua de certs drets, atès

²⁷ GALINDO ROMEO, Pascual. *Anales Valencianos*. Saragossa: Tipografía La Académica [Separata de “Homenaje a Flinke” de la *Revista Zurita*], 1935, p. 24.

²⁸ BAZÁN DÍAZ, Iñaki. “[La violencia interpersonal a finales de la Edad Media. El asesinato de Nicolás abad de Arrieta \(Lekeitio, Vizcaya, 1493\)](#)”, *op. cit.*, p. 17.

²⁹ BAZÁN DÍAZ, Iñaki. “El pecado y el delito de adulterio en la Castilla medieval. Transgresión del modelo de sexualidad conyugal y su castigo”. In: HUERTA HUERTA, Pedro Luis (coord.). *Arte y sexualidad en los siglos del románico: imágenes y contextos*. Palencia: Fundación Santa María la Real del Patrimonio Histórico, Centro de Estudios del Románico, 2018, pp. 11-52.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
 ISSN 1676-5818

que afectava l'honor de l'individu i el conduïa a la marginació social”³⁰, implicant un caràcter humiliant.

Durant el període de l'Edat Mitjana l'aplicació de de les penes corporals es mantenien per la influència del dret romà³¹ i la penitència eclesiàstica. Entre aquestes penes corporals s'establien amb la següent tipologia: les mutilacions (castració, desorbitació o buidat de la conca de l'ull, l'amputació de membres, extirpació de la llengua, etc.) i els assots. Tanmateix, en el dret medieval català es donava preferència les penes pecuniàries com a càstig de diversos delictes, fins i tot substituint les corporals per compensacions econòmiques. En el cas que no es poguera fer front a la sanció econòmica, s'aplicava la pena corporal.

A més a més, s'establia una graduació de les penes corporals segons la gravetat del delictes. Els assots, ja presents en el dret visigot, es generalitzaren a l'Edat Mitjana. La seua intensitat depenia del delictes, de les injúries, com també de l'estament social de la víctima i del transgressor. Els delictes que comportaven assots incloïen la blasfèmia, el furt, la bigàmia, l'adulteri i la prostitució. L'execució es feia en llocs públics amb la finalitat didàctica moralitzadora per a tota població, provocant vergonya i infàmia per a la persona infractora. La pena a que s'exposava la persona infractora segons la legislació era de tres-cents assots, així es recull en Llibre III, Títol IV, 17 del *Liber Iudiciorum*.

De las prostitutas, libres o siervas, y si los jueces no quisieren perseguir y corregir sus delitos Si una muchacha libre o una mujer es reconocida como prostituta que ejerce pública mente la fornicación en la ciudad y, sorprendida frecuentemente en adulterio sin que de manera alguna se avergüence, se sabe que atrae continuamente a muchos hombres por su conducta deshonestas, una mujer así ha de ser detenida por el conde de la ciudad (*comes ciuitatis*) y azotada públicamente con trescientos azotes, y tumbada delante del

³⁰ ZAMBRANA MORAL, Patricia. “[Les Penes corporals en el dret català medieval](#)”. In: *Revista de Dret Històric Català*, vol. 9 (2009), p. 272.

³¹ Les penes corporals en el territori de la Corona d'Aragó tingueren un origen clar i evident en el *Liber iudiciorum* en l'edició dels *Códigos españoles concordados y anotados*, en set volums, en l'edició del jutge Bonsom, en la traducció catalana de Joan Bellés.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
 ISSN 1676-5818

pueblo sea dejada en libertad con la condición de que nunca más sea atrapada en este vergonzoso vicio, ni le sea permitido regresar nunca más a la ciudad. Y si después se supiere que ha reincidido en los hechos anteriores, que el conde de la ciudad (*comes ciuitatis*) le haga infligir trescientos azotes, y que por orden nuestra sea entregada a algún pobre a cuyo duro servicio quedará para siempre, y que no le sea nunca permitido rondar por la ciudad.³²

En els *Annals valencians* s'exposa com sant Vicent Ferrer va erigir en jutge d'un comportament immoral, aplicant-hi un càstig. L'arribada del dominic a València el 1410, va ser recollida pel *Dietari del Capellà* 33, i ja es feia ressò de la gran quantitat de persones que el seguien les seues homilies, evidenciant el seu protagonisme entre la població del cap i casal.

En lo dit any de .M.CCCC.X., a .XXIII. de juny, vespra de sent Johan, entrà en València lo reverent mestre Vicent Ferrer, frare del monestir de Sent Domingo, lo qual se dia legat a latere Christi, e lo dia de sent Johan sermonà en lo Mercat de València, a les espatles de la església de Sent Johan.⁵³⁵ E tots jorns lo dit mestre dia missa cantada, ab moltes làgremes, e, après missa, sermonava, e los seus ser mons heren de tanta gràcia que totes generacions de gents l'entenien; e contí nuament lo seguien més de .CCC. presones, entre hòmens e dones, hon havia molts preveres e hòmens agraduats e de siència.³⁴

Un dels eixos fonamentals dels sermons de sant Vicent Ferrer eren els vicis i pecats atribuïts a les dones. Des de la seua perspectiva, aquestes conformaven un col·lectiu homogeni, diferenciat únicament segons la relació que mantenien amb un home -com a filles, fadrines, casades, monges o vídues-, fet que evidenciava el seu tractament secundari, subordinat i submís respecte de la figura masculina. No se'ls reconeixia una entitat pròpia, sinó que eren concebudes com a objectes sota domini masculí.

³² *El libro de los juicios (Liber Iudiciorum)* (estudio preliminar: Rafael Ramis Barceló; trad. y notas: Pedro Ramis Serra y Rafael Ramis Barceló). Madrid: Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado, 2015, p. 279.

³³ RODRIGO LIZONDO, Mateu. *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnanim*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2011.

³⁴ RODRIGO LIZONDO, Mateu. *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnanim*, op. cit., p. 159.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
 ISSN 1676-5818

D'una manera més específica, sant Vicent Ferrer dirigia molts dels seus sermons, pensant en un auditori femení, “exhortant-les, criticant-les, o donant-los exemples adients”.³⁵ La visió de la dona es fonamentada en principis aristotèlics, que les consideraven éssers inferiors, a més, d'estar marcades i estigmatitzades pel pecat original d'Eva, considerada la gran pecadora segons la doctrina eclesiàstica.

L'epicentre de les seues crítiques se centrava en “els defectes o pecats específicament femenins són la vanitat per la pròpia bellesa, l'afany de riquesa materials, l'enveja, la incontinença verbal”.³⁶ Tanmateix, el pecat més destacat i rellevant era la luxúria, considerada “un símptoma de la decadència del món i, per tant, un indicatiu de l'arribada imminent de l'Anticrist”.³⁷ Això justificava, segons el dominic, la necessitat de controlar la sexualitat femenina mitjançant la reclusió.

La identificació de la dona amb el pecat té arrels anteriors a l'Edat Mitjana, tot i que la cultura cristiana va adaptar els mites, les supersticions i prejudicis a partir dels postulats elaborats per sant Agustí i sant Tomàs d'Aquino, que atribuïen a les dones un paper de la submissió envers l'home.

A la notícia recollida pels *Annals valencians*, sant Vicent hauria induït per “instiguació o preycació” el càstig a cinc dones i un home. Ara bé, de la pena corporal, s'hi especifica l'ús d'una corda com a instrument per infligir dolor de manera exemplar i moralitzadora. Com ja hem indicat, l'estigmatització femenina a la societat era tan naturalitzada i institucionalitzada que el mateix sant Vicent considerava les dones còmplices de la

³⁵ ARRONIS LLOPIS, Carme. “[Vosaltres, dones?: sant Vicent Ferrer i l'auditori femení dels sermons](#)”. In: JOSEP ESCARTÍ, Vicent (dir.). *Revista Valenciana de Filologia* vol. 3, n. 3 (2018): *Sant Vicent Ferrer i el poble valencià*, p. 14.

³⁶ TOLDRÀ, Albert. *Els sermons de la por: Vicent Ferrer i la cultura de la penitència*. Barcelona: Afers, 2019, p. 43.

³⁷ ARRONIS LLOPIS, Carme. “[Vosaltres, dones?: sant Vicent Ferrer i l'auditori femení dels sermons](#)”, *op. cit.*, p. 19.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
ISSN 1676-5818

luxúria. En el cas esmentat dels *Annals valencians*, es tracta d'un proxeneta i cinc dones sota el seu control, dedicades a la prostitució.

València durant el segle XV i XVI era coneguda com un dels bordells més importants de la península i d'Europa³⁸. Aquesta activitat es va establir inicialment cap a 1235, per mandat de Jaume II, en una zona extramurs de la ciutat per tal de limitar-ne el contacte amb la resta de la ciutat. No obstant això, amb la construcció de la muralla per part del rei Pere el Cerimoniós durant la Guerra dels Dos Peres, el barri quedà integrat dins de la ciutat. *La Poble de les fembres peccadrius*, com era conegut aquest *gueto*, estava farcida de prostitutes, alcavots, rufians i clients.

La seua existència en un espai delimitat responia a la rellevància social i econòmica, com a altres ciutats peninsulars Sevilla, Barcelona, etc. Les autoritats municipals exercien un doble control: d'una banda, limitaven la seua expansió per motius *d'higiene* social; de l'altra l'obtenció d'ingressos mitjançant la regulació d'aquesta activitat.³⁹

Pel que respecta a l'activitat de les dones públiques podien treballar en un bordell o d'una manera independent, oferint-se a la porta assegudes en una cadira d'on prové la denominació de *dones de cadira*. Per aquesta raó, l'únic remei socialment acceptat era la seua exclusió social. Tot i la condemna moral, la prostitució era considerada un mal menor, i "els teòlegs i moralistes, des de sant Agustí, consideren la prostitució com un mal necessari, l'eliminació del qual seria contraproduent".⁴⁰

³⁸ Entre les diferents modalitats de prostitució no "reglada" ni acceptada com a mal menor per la societat medieval estava el de l'alcavoteria. En aquest sentit, un exemple de procés criminal al respecte és el recollit CONEJERO PASCUAL, Francisco José. "[Un procés sobre alcavoteria a la Montcada del segle XVI](#)". In: *SCRIPTA. Revista Internacional de Literatura i Cultura Medieval i Moderna*, vol. 19, n. 19 (2022): *Estudis medievals. En honor d'Anna Maria Compagna*, pp. 43-64.

³⁹ MOLINA MOLINA, Àngel Luis. "La prostitución en la Edad Media: control y fiscalidad". In: BAZÁN, Iñaki (ed.). *Clío & Crimen. Revista del Centro de Historia del Crimen de Durango* n. 5 (2008): *La violencia de género en la Edad Media*, pp. 140-141.

⁴⁰ TOLDRÀ, Albert. *Els sermons de la por: Vicent Ferrer i la cultura de la penitència*, op. cit., p. 448.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
 ISSN 1676-5818

La prostitució clandestina, en canvi, era castigada per la justícia, ja que no seguia era les normes municipals. Com s'indiquen en els *Annals valencians*, tant les dones com l'home foren assotats per no poder pagar la sanció econòmica, i “castigar-los amb un nombre considerable d'assots”.⁴¹

Així doncs, aquest càstig exemplificador es justificava pel fet que el proxeneta i les cinc meretrus havien exercit el seu negoci fora dels límits establerts, fet que podia incitar altres dones a caure en la luxúria. Així sant Vicent advertia en els sermons “no deu sostenir sinó solament bordell general per als malastruchs, mas particular no, per gran noble que sie e per gran capellà que sie. Que tingue putana? Tallar-lo deveu, tal bordell particular e de putana cantonera.”⁴²

Les dones públiques que no seguien la normativa eren castigades juntament amb els propietaris que els permetien exercir fora del bordell.⁴³ El càstig consistia a assotar «E axí fets statut, après una crida, que deguna fembra pública o putana notòria no gos estar fora lo bordell comú, sots pena que sie açotada».⁴⁴

Aquestes dones meretrus restaven marginades i condemnades per una conducta considerada indigna. A més, aquelles que actuaven fora de la normativa institucional patien una doble discriminació: pública, social i religiosa. No només, incomplien les normes administratives, sinó que també es desmarcaven dels paràmetres morals i eclesiàstics. Per això, sant Vicent insistia en la necessitat de confinar-les en espais delimitats per evitar el contagi luxuriós, especialment entre les dones.

⁴¹ PEIRATS, Anna. “Vides en els marges a la València del segle XV”. In: *SCRIPTA. Revista Internacional de Literatura i Cultura Medieval i Moderna*, vol. 23 (2024): *Vides d'escriptors literaris a l'edat moderna*, p. 89.

⁴² SANT VICENT FERRER. *Sermons. Volum Sisè* (a cura de Gret Schib Torra). Barcelona: Editorial Barcino VI, 1988, p. 249.

⁴³ MANDINGORRA LLAVATA, Maria Luz. “Episodis de violència masclista als sermons de sant Vicent Ferrer”. In: JOSEP ESCARTÍ, Vicent (coord.). *eHumanista IVTTRA volumen 19 (2021). A. Monogràfic I. La recerca en espais marginals*, p. 41.

⁴⁴ SANT VICENT FERRER. *Sermons. Volum Sisè* (a cura de Gret Schib Torra), *op. cit.*, p. 112.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
 ISSN 1676-5818

Els actors i les actrius que exercien la prostitució actuaven al marge de la normativa vigent, incomplint les disposicions administratives establertes per les autoritats locals que gestionaven els espais llocs destinats al plaer sexual. Així mateix, es situaven fora dels límits de la normalitat social, ja que no seguien els paràmetres eclesiàstics ni morals, vivint allunyades de la resta de la població. En aquest sentit, sant Vicent Ferrer insistia que aquesta marginalitat justificava el confinament en espais delimitats, amb l'objectiu d'evitar que representaren un perill o una temptació de contagi luxuriós, especialment entre el col·lectiu femení.

Ara bé, tot i que el dominic condemnava la prostitució i la mala praxi cristiana tant dels seus usuaris com les dones que la practicaven, reconeixia la necessitat d'una regulació per part de les administracions competents. Nogensmenys, considerava que les meretrices podien redimir les seues accions per mitjà del penediment, ja que eren filles de Déu. Aquest camí de redempció es trobava reflectit en els models de conducta de santes com Maria Egipciana, Taís, Afra, o Maria Magdalena.

Una altra notícia recollida en els *Annals valencians*, fa referència a les dones públiques i que apareix immediatament després de la que s'ha comentat anteriorment:

Crida en València. En l'any .Mi.CCCC.XIII., fon feta crida en València, que totes les àvols fembres buydassen la ciutat, sots pena d'açotar. (ms Sr. Solaz, [f.12r])

En lo dit 1413 fon feta crida en València, que totes les àvols fembres buydassen la ciutat, sots pena d'açotar. (Ibid.) (ms.83, ARCPV)

XCIII bis.- En l'any MCCCCXIII. fon feta crida per la ciutat que totes les abols fembres ixquesen de la ciutat sots pena de acotar".⁴⁵

⁴⁵ GALINDO ROMEO, Pascual. *Anales Valencianos*. Saragossa: Tipografia La Académica [Separata de "Homenaje a Flinke" de la *Revista Zurita*], 1935, p. 24.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
 ISSN 1676-5818

En aquesta ocasió es feia menció d'una disposició legislativa publicada pel lloctinent mitjançant un crida, amb l'objectiu d'advertir a les dones que exercien la prostitució de manera il·legal i que havien d'abandonar la ciutat. Es pretenia, amb una reglamentació oficial, que aquestes dones treballaren únicament en els llocs pertinents i assignats per a tal funció. Així que, no fou fins a fins al 1444, que es va establir un espai exclusiu, delimitat i acotat per a exercir la prostitució. Per aquesta raó, aquelles dones que no compliren les ordenances establertes en la *crida*, s'enfrontaven a les penes i càstigs.

Malgrat la marginalitat, la prostitució generava un impacte econòmic indirecte considerable, perquè al seu voltant s'instal·laven hostals i tabernes que aprofitaven la clientela. En aquest sentit, els hostalers contribuïen a potenciar la practica. El Consell de la ciutat, ja en 1350, establia l'obligació de les dones que practicaven la prostitució s'instal·laren i exerciren al bordell públic. Així ho recull la documentació:

com alcunes fembres pecadrius e alcauotes, axí maridades com altres, stien en les bones carreres de la ciutat e dels rauals d'aquella, de les quals porien aprendre les bones mal exemple e sia ocasió de mal, que el Justícia Criminal present o esdeuenidor ... enuie e estar faça aquelles al Bordell si.s volran, en altra manera sien gitades de la ciutat e rauals d'aquella en manera que no estien en les bones carreres.⁴⁶

La vida d'aquestes dones públiques no era gens fàcil, pel fet que estaven marcades per la manca d'oportunitats, i els obstacles imposats per les classes dirigents. La marginació a què estaven sotmeses era profunda, tot i que, paradoxalment, tenien un paper clau en l'economia urbana. Aquesta contradicció no és exclusiva del passat, ja que en la societat actual del segle XXI, la marginació de les dones que exerceixen la prostitució continua present. Malauradament, el menyspreu i la marginalitat persisteixen, com ho evidencien les notícies recollides en els mitjans de comunicació. El més preocupant és que el poder legislatiu i polític, que hauria de posar en marxa mecanismes per erradicar aquesta

⁴⁶ CARBONERES, Manuel. *Picaronas y alcabuets o La mancebía de Valencia: apuntes para la historia de la prostitución desde principios del siglo XIV hasta poco antes de la abolición de los fueros*. Valencia: Librería de Pascual Aguilar, 1876, p. 29.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
 ISSN 1676-5818

pràctica i eliminar els biaixos marginals, no ha implementat mesures efectives per abordar la problemàtica

III. Violència criminal

Un altre acte violent recollit als *Annals valencians* fou un assassinat conjugal, en què es descrivia com una dona s'havia comboiat amb dos hòmens, Pere Metge i Pere Montó, per assassinar al seu marit. L'acte luctuós va ser recollit de la següent manera en el nostre corpus d'estudi:

La mort del Metge per lo Bastaix. En l'any .M.iCCC.LXXXXXVIII.0, en lo mes d'abril, feu matar en València una dona a son marit, del qual feren XIII troços. E a poch dies fonch descobert, e fon penjada la dita dona e los que y foren. On fon Pere Metge e Montó. (ms. Sr. Solaz, [f. 6r.])

En l'any 1399. en lo mes d'abril // feu matar en València una dona a son marit, del qual feren 13 troços; e a poch dies, fonch descobert e fon penjada la dita dona; e los que hi foren, on fon Pere Metge e Montó. (ms. 83, ARCPV, [f.4.b])

En lo dit any, mataren lo Bastax, que feren // nou trossos, per lo qual penjaren an Pere Metje, e an Pere Muntó. (ms. Patriarca, [f.6])

XXIII. – Item en l'any MCCCCLXXXVIII. En lo mes de abril feu matar en Valencia una dona son marit del qual feren tretze trossos ella e los que eren ab ella e a poch dies apres penjaren los hòmens e lo dona al camí de sant Vicent”.⁴⁷

En tots tres, la notícia retratava com una dona sense escrúpols i amb l'ajut d'uns còmplices van assassinar el seu marit. La mort del bastaix, presumptament la seua professió, li va arribar per esquarterament entre nou i tretze parts, segons les diverses

⁴⁷ GALINDO ROMEO, Pascual. *Anales Valencianos*. Saragossa: Tipografia La Académica [Separata de “Homenaje a Flínke” de la *Revista Zurita*], 1935, pp. 14-15.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
 ISSN 1676-5818

versions. Al diari *Almanaque de las Provincias* de l'any 1929, Salvador Carreres va publicar un article sota el títol *un crimen en el siglo XIV*, on explicava el fet macabre.

Durant la introducció, Salvador Carreres va exposar l'actitud de la dona, allunyada dels marges de la normalitat conjugal i de l'esfera domèstica, ja que indicava que fins i tot havia abandonat el seu marit en un parell de vegades, tornant al temps i essent perdonada.

vivía en 1399, en la calle de San Vicente, un hombre de modesta posición, casado con una mujer de licenciosas costumbre, que, no obstant haberse fugado dos veces, había sido perdonada por aquél, volviendo al domicilio conjugal. A pesar de esta conducta generosa del marido, se puso de acuerdo con tres individuos para matarle y robarle después.⁴⁸

Posteriorment, va recollir la descripció de la fatídica troballa el 28 d'abril de 1399, amb els següents termes:

fue encontrado éste [el bastaix] dins la màrfega de son lit mort e trocejat en tal guisa: primerament paria esser degollat leiament de una orella a l'altra; segonament se mostrava esser ubert al costat e per allen esser li tret lo cor; tercerament apparien esser estats fets diverses troces dels membres de sa persona, axí com cascun braç per si tro al colze e del colze tro al muscle e les cames e cuxes semblantment; e quartament tallat lo membre ab los genitius, hoc mes foch a la màrfega per ques cremas.⁴⁹

El sadisme extrem amb què fou esquarterat el marit, donava a entendre que el mòbil de l'assassinat tenia un destacat component sentimental, tot i que també s'apreciava d'un econòmic, en indicar el botí amb què es van fer els assaltants. En aquest sentit, en

⁴⁸ CARRERES ZACARÉS, Salvador. "Un crimen en el siglo XIV". In: *Almanaque de las Provincias* (1929), p. 225.

⁴⁹ CARRERES ZACARÉS, Salvador. "Un crimen en el siglo XIV", *op. cit.*, p. 225.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
 ISSN 1676-5818

*l'epistolari de la València medieval*⁵⁰ es descrivien les pertinences que tenia el marit de la dona, que foren furtades pels presumptes infractors

L'hom aquell tenia dinés e argent, fon reconeguda tantost la sua caxa, trobada uberta, e fon sabut enaprés que d'aquella li eren estats trets e levats tro en CCL florins e IIII taçes e una correja d'argent, e levats dos matalafs; los quals CCL florins, taçes, correja [e] matalafs se diu que la dona ha dit dos hòmens qui han feyt lo dit malefici ab la dita dona los se n'han portats, e lexada la dita dona.⁵¹

A la vista dels fets, ràpidament, el justícia criminal va eixir a la captura de la dona i els còmplices, segons exposava Salvador Carreres “pronto llegó este hecho a conocimiento del Justicia criminal, salió con gente a pie y de a caballo en su persecución”⁵², però aquesta escapà per sendes i camins cap a Benaguasil, on fou capturada pel Justícia local Francesc Aguiló.

Tant els jurats com el governador de València van sol·licitar la custòdia de la reu, però van obtindre la negativa del Justícia local, per ser Benaguasil lloc de jurisprudència de la reina. Així que, coneguda la notícia de la captura de la dona, el justícia de València sol·licità per missiva al monarca i la reina la intercessió, perquè els culpables pogueren ser custodiats i jutjats a València.

suplicam humilment, senyor, a la vostra reyal magnificència que sia vostra mercè scriure e manar al dit procurador que la dita malfeytora tan enorme deja encontinent remetre al dit justícia per ço que d'aquella e dels altres culpables, veritat atrobada, puxa ésser feta la

⁵⁰ RUBIO VELA, Agustí; FERRANDO FRANCÉS, Antoni. *Epistolari de la València medieval I*. València: Institut de Filologia Valenciana, 1985.

⁵¹ RUBIO VELA, Agustí; FERRANDO FRANCÉS, Antoni. *Epistolari de la València medieval I*, op. cit., p. 327.

⁵² CARRERES ZACARÉS, Salvador. “Un crimen en el siglo XIV”, op. cit., p. 225.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
 ISSN 1676-5818

punició que's mereix, jassia a penes condigna se puxa cogitar, la gravitat del malefici atesa.⁵³

Tanmateix, el procurador de Benaguasil va recollir la declaració de la dona, indicant que els autors materials del crim eren Pere Metge, “jerma de la muller del honorable En Jacme Marades, e laltre En Pere Monto, fill den Nantoni lo draper”⁵⁴ i també un altre home que no recordava el seu nom, tot i que si el vera el reconeixeria.⁵⁵

Una vegada feta la denúncia de la dona, els acusats, Pere Metge i Pere Montó “ho negaren tot, e foren admeses lurs defenssions, e sobre aquelles rebuts testimonis”.⁵⁶ Però, van ser encarats tots tres per tal d’observar les possibles reaccions entre la dona i els dos hòmens, restà ben clar que per “la faç d’ells, per mudament de color e per altres senyals, mostrava gran presumpció de lur culpa”.⁵⁷

Tal i com ocorre en l’actualitat, es mostrava cert recel per part de la població sobre l’administració de justícia, ja que s’estava produint un endarreriment considerable amb la comunicació de la sentència per a un crim tan horrible i macabre. Aspecte que feia créixer el rumor que els còmplices podrien evadir-se d’una sentència per pressions. Les sospites es fonamentaven, perquè tots dos màxims implicats tenien amics i coneguts entre les classes socials elevades que els podrien ajudar. Encara que, de Jaume Marrades,

⁵³ RUBIO VELA, Agustí; FERRANDO FRANCÉS, Antoni. *Epistolari de la València medieval I*, op. cit., p. 328.

⁵⁴ CARRERES ZACARÉS, Salvador. “Un crimen en el siglo XIV”, op. cit., p. 226.

⁵⁵ En *l’epistolari de la València medieval* s’exposava sobre els infractors la següent versió “Pere Metge, fill d’En Francesch Metge, defunct, e En Pere Montó, fill d’En Francesch Montó, draper, e que un altre guardava la porta sens fer-hi àls, lo nom del qual deya que ignorava, mas que el coneixeria si’l veya, donant senyal que era hom espès e gros.” – RUBIO VELA, Agustí; FERRANDO FRANCÉS, Antoni. *Epistolari de la València medieval I*, op. cit., p. 329.

⁵⁶ RUBIO VELA, Agustí; FERRANDO FRANCÉS, Antoni. *Epistolari de la València medieval I*, op. cit., p. 329.

⁵⁷ RUBIO VELA, Agustí; FERRANDO FRANCÉS, Antoni. *Epistolari de la València medieval I*, op. cit., p. 329.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
 ISSN 1676-5818

qui era ambaixador de la ciutat de València, deixà palès que “si ell [Pere Metge] ha fet lo dit malefici per sguard de justícia a vos deu plaure quen sia punit e castigat, per quens pregam de retre en aço vostre deute, segons de vos confiam”.⁵⁸ Tanmateix, el Justícia va enviar carta a Pere Català, ambaixador de la ciutat, en què exposen:

treballar a obtenir del senyor Rey remissió de la dita malvada fembra, lo dit honorable En Jacme Marrades [...] lo fill pot e deu acusar e instar son pare e per lo contrari e per tal encara com fer res aço adversant li seria molt perillós per esguart com tota la ciutat ha aquest crim per lo pus letg que james fos.⁵⁹

De manera que, davant dels constants entrebancs que havien de salvar els Jurats, van haver d'enviar una carta al rei el 13 de maig per posar en el seu coneixement el que estava passant.

Si contra los delinquentes es començat alcun proces, per leg que sie lo exces, aytantost la justícia es calumpniada e enervada per diverses oposicions en favor dels delinquentes e en special per una poqua rasara de cap apellada corona, no feta distincio de persones, la qual los ministros de la ecclesia han huy en tanta reverencia que no permetrien que algu que aquella portes o sen volgues alegar, pus que peccunia hi entrevinga, per abhominable que sia lo delict reeba satisfaccio o punició condigna, segons sos demerits, ans de fet que senten alguns crimosos a ells recorents, faent los mostra de lur argent, esser en la preso del Justicia, ab multiplicacio e força de requestes e de requestes e de entredits e altres compulsions de tonsura ecclesiastisqua desrenyen los oficials reals a fer e obtenir remissio daytats crimosos.⁶⁰

Els parents d'un dels reus inculpats argumentà “poqua rasara de cap apellada corona”⁶¹, obtenint del Vici-canceller la possibilitat que el Justícia poguera enviar-lo cap a les autoritats eclesiàstiques per administrar una sentència. Ara bé, per carta se li va remetre al monarca per part dels Jurats que “no siam empatrats per via de les dites corones, car

⁵⁸ CARRERES ZACARÉS, Salvador. “Un crimen en el siglo XIV”, *op. cit.*, p. 226.

⁵⁹ CARRERES ZACARÉS, Salvador. “Un crimen en el siglo XIV”, *op. cit.*, p. 226.

⁶⁰ CARRERES ZACARÉS, Salvador. “Un crimen en el siglo XIV”, *op. cit.*, pp. 226-227.

⁶¹ CARRERES ZACARÉS, Salvador. “Un crimen en el siglo XIV”, *op. cit.*, p. 227.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
 ISSN 1676-5818

Senyor de M homens de aquesta, los deceson coronats, e si fan malefici e sapient que per corona escaparan no cal als bons que aturen en aquesta”.⁶²

Però, en no atendre aquesta petició van ser jutjats els criminals i condemnats a mort. Amb aquests entrebancs i situacions poc convencionals, no es va poder publicar la sentència en temps corresponent. Per la qual cosa, al dia següent la inculpada manifestà extrajudicialment que Metge y Montó eren innocents. Tot i que es sospitava era una inculpació infundada, per poder ratificar-la es va decidir torturar-la. Tanmateix, no fou necessari infligir-li molt dolor, perquè ràpidament la reu confirmà la seua primera declaració com a la vertadera “e que ço que darrerament havia dit, ho havia dit per ço com una beguina, qui havia dormit ab ella, li havia dit que si ella es desinculpava aquells, que ella e ells escaparien”.⁶³

Finalment, estava completada la vista per donar sentència sobre aquest assassinat tan aborronador i cruel. Així que, seguint el dret penal i per la gravetat dels fets, els inculpats Metge i Montó havien d’“esser troseïats o tallats dells semblants membres qui eren estats tallats del hom occis, emperò per esguart que aquells se dehien aver corones foren tant solament penja’ls en forqua parada”.⁶⁴ Per tant, gràcies a les gestions de les famílies, aquests dos, van aconseguir una sentència a mort a la forca, i van rebre sepultura “donde estuvieron todo el día y la noche siguiente, siendo enterrados al otro día”⁶⁵, ja que los cuerpos de los reos ejecutados en la *forca* no recibían sepultura eclesiàstica.⁶⁶

Per contra la dona, va ser traslladada a les *forques de Carraixet*, on fou’ penjada. Aquest era l’únic camp de forques conegut a València, i estaven situades al barranc amb el

⁶² CARRERES ZACARÉS, Salvador. “Un crimen en el siglo XIV”, *op. cit.*, p. 227.

⁶³ CARRERES ZACARÉS, Salvador. “Un crimen en el siglo XIV”, *op. cit.*, p. 227.

⁶⁴ CARRERES ZACARÉS, Salvador. “Un crimen en el siglo XIV”, *op. cit.*, p. 227.

⁶⁵ CARRERES ZACARÉS, Salvador. “Un crimen en el siglo XIV”, *op. cit.*, p. 227.

⁶⁶ VIVAS, Mathieu. *La privation de sépulture au Moyen Âge. L'exemple de la Province ecclésiastique de Bordeaux (xè-début du xivè siècle)*. Thèse de doctorat. Poitiers: Université de Poitiers, 2012.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
 ISSN 1676-5818

mateix nom⁶⁷, a una distància propera del cap i casal. L'activitat d'aquest camp de forques va romandre de manera ininterrompuda des del segle XIV fins a mitjans del segle XIX com indica.⁶⁸ La raó per la qual “van ser traslladades les forques de la ciutat en 1356 [canviant-lo de la ubicació anterior de “riusech”] a un paratge més llunyà”⁶⁹, no era clar, però sembla estar relacionat amb el vandalisme, el robatori als viatgers etc. Allí, al costat del camí real cap a Sagunt, que continuava cap a Catalunya i Aragó “los jurados ordenaron delimitar un espacio cerrado o *clos* mediante un vallado de obra y rejería, dentro del cual se colocaron unas vigas que formaban un cuadro para colgar en ellas a los reos ejecutados”.⁷⁰

De manera que, allí fou enviada per sentència la màxima inculpada i artífex del crim. No obstant això, tornà a canviar la declaració, inculpant-se una altra vegada com a única responsable, fet que va provocar dubtes en una part de la població al respecte de l'aplicació de la sentència. En aquest sentit, els Jurats es van veure en l'obligació d'explicar per carta al rei que “com la mort sia lo pus terrible acte del mon, per escapar a aquella, molts farien lo desguisat e seria escarnir los jutges e juhis e disposició a destrucció de la cosa publica”.⁷¹

⁶⁷ El barranc del Carraixet naix a Gàtova (camp del Túria) amb un recorregut de quaranta-cinc quilòmetres desemboca a la mar Mediterrània al municipi d'Alboraia. Pel seu llit, no corre aigua, i per aquesta raó va rebre la denominació de *riu sec* en passar per l'est de València, encara que replega les aigües de la vessant sud de la serra Calderona. El seu curs travessa nombrosos municipis com (Marines, Bétera, Olocau, Nàquera, Montcada, Alfara del Patriarca, València i Alboraia)

⁶⁸ CATALÀ SANZ, Jorge A.; PÉREZ GARCIA, Pablo. “[Espacios i paisajes del horror en la Valencia Moderna \(siglos XV, XVI y XVII\)](#)”. In: *Cuadernos de Geografía, n. 108-109 (volum 1) (2022): Homenaje al profesor Joan F. Mateu Bellés, catedrático de Geografía Física de la Universitat de València*, p. 445.

⁶⁹ LLORCA ORTEGA, José. *Capilla de reos de muerte, depósitos de cadáveres y sepulturas de ajusticiados en la Valencia del siglo XIX*. Valencia: Publicaciones de la Academia Valenciana de Jurisprudencia y Legislación. Valencia: la Academia, 1990, pp. 40-41.

⁷⁰ CATALÀ SANZ, Jorge A.; PÉREZ GARCIA, Pablo. “[Espacios i paisajes del horror en la Valencia Moderna \(siglos XV, XVI y XVII\)](#)”, *op. cit.*, p. 451.

⁷¹ CARRERES ZACARÉS, Salvador. “Un crimen en el siglo XIV”, *op. cit.*, p. 227.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
ISSN 1676-5818

De manera que, feien palès que l'aplicació de la jurisprudència els havia comportat prendre una decisió al respecte del crim.

Així doncs, des de l'assassinat fins a l'execució de la sentència havia passat un mes, un període de temps relativament curt. Si ho comparem amb l'actualitat és realment rapidíssim, perquè la velocitat en formalitzar un judici de qualsevol natura al territori espanyol és una missió moltes vegades impossible. Ara bé, malgrat l'execució dels reus i la dona, les autoritats eclesiàstiques manifestaren el seu malestar per no haver sigut ells qui jutjaren els homes que van al·legar *dur corona*.

En canvi, les possibles suspicàcies al respecte, van ser retirades en prendre possessió com a bisbe del cap i casal Hug de Llúpia en 1398-1427, ja que a més de ser un gran impulsor en promulgar normes eclesiàstiques, també va restringir la jurisdicció episcopal per no gaudir de certs privilegis.

IV. Violència de bandositat

Per últim, s'acostem a una altra variant de la violència manifestada en els *Annals Valencians*, palesa a societat valenciana i que era produïda per les anomenades bandositats. Aquests estaven formats per una estructura jerarquitzada i heterogènia, ja que es fonamentava en una xarxa de clientelisme, en què hi havia uns que eren els capçalers i uns altres llinatges menors *parentes minores*, parents servidors, *fideles i familiares* amb “valedors” *escuders i macips*. Els enfrontaments tenien com a contendents famílies nobiliàries i patriciat urbà per obtenir una recompensa en forma econòmica i política. Aquesta violència es va produir al cap i casal, però també entre unes altres ciutats del Regne de València com Xàtiva, Oriola, Alzira, Sogorb, etc, durant la segona meitat del segle XIV i mitjan del segle XV. Els actes de violència que protagonitzaven, reflectien la polarització per controlar el poder durant l'època moderna.

Es pensa que la violència nobiliària s'originà durant el període de la guerra entre Pere I de Castella (1334-1369) i Pere IV d'Aragó (1356-1375), fins a la primera campanya

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
 ISSN 1676-5818

d'Alfons el Magnànim (1416-1458). Aquests moments convulsos van comportar una gran inestabilitat social, política i amb una gran crisi econòmica de la monarquia arran de l'endeutament en el patrimoni. En conseqüència, es va produir una cessió del poder amb un cert equilibri entre el rei, la noblesa i el patriciat urbà, que provocà una contínua guerra entre clans nobiliaris per la cerca del control sobre les institucions. Aquesta pugna s'agreuà amb la mort sense descendència de Martí I, l'humà, en 1410 i amb la conseqüent lluita per la successió al tro, de manera que els Vilaragut es posaren al costat del compte d'Urgell, mentre que els Centelles amb el de Ferran de Trastàmara.

La gènesi d'aquesta violència entre residia en la noblesa valenciana que mostrava dos aspectes singulars a mitjans del segle XIII i XIV. El primer estava fonamentat en estar ancorat en el passat sense mostrar suficients ferramentes davant els nous temps. I l'altre aspecte feia ressò a la “manca d'independència econòmica, derivada de la insuficiència de les rendes senyorials”.⁷²

Amb aquestes premisses la majoria de llinatges van aconseguir noves fonts d'ingressos, per mitjà de funcions d'oficis municipals o reals. Aquest fet va suposar un detonant del conflicte entre uns i altres. Si els diners de la noblesa provenien del patrimoni reial, aquest es trobava en hores baixes per la guerra amb Castella, amb la qual cosa eren escassos i poc fiables, provocant un traspàs migratori cap a una economia urbana a finals del segle XIV.

Per tant, entre les diferents cases i famílies es van produir aliances per combatre uns interessos comuns. Aquest fet dugué a terme disputes per marcar els límits de cadascun dels clans, estimulants un enfrontament violent i criminal. Segons C. Zacarés (1930)

⁷² GALÁN CAMPOS, Luis. “[Les lluites de bàndols a la Ribera a la tardor de l'edat mitjana \(1375–1425\)](#)”. In: GIMÉNEZ CHORNET, Vicent (edició a cura de). [eHL. Estudis de Història Local \(eHL\) n. 1. Història local: estudis multidisciplinaris de la Ribera del Xúquer](#), 2022, p. 131.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
ISSN 1676-5818

aquest era producte d'un "sentit de l'honor dels nobles", en canvi per a R. Narbona⁷³ la raó principal es centrava en el control de les institucions municipals i els guanys que proporcionaven per la gestió. Tanmateix, aquest enfrontament no fou exclusiu de la noblesa, sinó que també afectà els estrats dependents d'aquesta relació econòmica, tant el patriciat urbà com les classes populars, en definitiva a tota la societat.

El període més violent a València s'enfrontaren d'una manera molt cruenta les famílies dels Centelles i els Solers per imposar la seua hegemonia. El detonant de la rivalitat fou la mort de Pere Soler, germà de Jaume Soler, a mans de Gilabert a la que es van unir Berenguer i Pere de Vilaragut, a més a més de Berenguer Arnau de Cervelló. De manera que, es creà una causa comuna lligada amb uns interessos i obligacions afins.

Mentre els Centelles plantejaven una coalició forta i unida, el *bando* contrari era més heterogeni, perquè estava format pels Soler, Cervelló i fins i tot clans acabats d'arribar com Pere Marrades i Lluís Carbonell. Un exemple de l'animositat era la notícia recollida en l'obra *Annals valencians* en què s'exposa:

Corts en Sogorb per rey don Martí. En l'any .Mi.CCCC.0III., esent lo rey don Martí d'Aragó en la ciutat de Sogorb, en Regne de València, e essent les bandositats ajustades, cascuna de les parts en Sogorb e son terme, mossén Gilabert Centelles, matà e o ffeu matar a mossén Jacme de Soler dins Almedíxer, en casa de hun moro, de nits, on jahia malalt en son lit. E lo cendemà, feta la dita mort, sabut per mossén Pere Marrades, ixqué de Sogorb e, venint vers València per venjar la dita mort, encontrà en lo camí en Jacme Joffre e a'n Luís de Torres e altres, que moriren per mans del dit mossén Pere Marrades e los de sa companya, per venjar lo dit mossén Jacme. (ms. Soler, [f. 9 v.])

Aquesta és una de les primerenques mostres d'enfrontaments de bandositats, on feia ressò de la figura de Gilabert Centelles i la mort de mossén Jaume de Soler. Li segueixen moltes, en què es narren els conflictes continus i els actes violents i criminals que van

⁷³ NARBONA VIZCAINO, Rafael. "Política i ciudadanía a la València de Sant Vicent Ferrer". In: *Afers: fulls de recerca i pensament. Dedicado a San Vicent Ferrer, en el 600 anys de la seua mort*, 2018, vol. 33, n. 90-91, pp. 437-438.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
 ISSN 1676-5818

protagonitzar. La mateixa notícia és recollida a la *Crònica i dietari d'Alfons el Magnànim* de la següent manera:

En l'any .M.CCCC.III., lo senyor rey don Martí tench corts en Sogorb, es tant los grans bandos dels Centeles e Sole[r]s. Esent tots en Sogorb, mossén Gilabert Centelles matà a mossén Jaume de Soler, en Almedíxer, que hera molt malalt en casa de hun moro; e, l'endemà, mossén Pere Marades partí de Sogorb ab sa gent e, en lo camí venint a València, matà a'n Jaume Jofre e a'n Loís de Torres e altres.⁷⁴

Però, ens centrarem en la *brega de la cadena*, discòrdia que es produeix al cap i casal entre la família dels Centelles i la dels Solers, encara que també hi hagué implicacions d'altres clans com els de Cervellons i Vilarraguts.

Bandos dels Solés contra los Çentelles. En lo dit any, a .XV. de desembre, entraren los bandos dels Solés en València, que eren enemichs dels Centelles.

Brega de la cadena que fonch en València. En dit any, a .XVI. del dit mes de dehembre, que era [f. 6r.] dimecres, mossén Gilabert Centelles, ab tota sa partida, s'armà, que no lo y pogueren vedar oficials, per molts manaments que li fessen, ni jurats, ni loctiment de governador, que era en Vilaarnau. Vengué ab son poder, a la plaça de la Fruyta, per fer bregua ab los Solés e altres henemichs seus, entre los quals eren los nobles mossén Pere de Vilaragut, en cap, e mossén Berenguer, Arnau de Cervelló e molts altres cavallers e gentils hòmens. La qual bregua fon molt fort a la plaça de la Fruyta, a la cadena que passa dels Especiés a casa del Bisbe. (ms. Solaz, [f.6v])

Unes altres recopilacions de la mateixa notícia van ser els següents:

A XVI de dehembre, any MCCCCV, fon la brega apellada de la Cadena dels Centelles contra los Soles y Cervellons e Vilaraguts.⁷⁵

⁷⁴ RODRIGO LIZONDO, Mateu. *Melior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnanim*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2011, p. 145.

⁷⁵ CABANES CATALÀ, Maria Luisa. *Anales valencianos*. Saragossa: Anubar, 1983, p. 21.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
ISSN 1676-5818

XXXII.- Item lendema següent que era dimecres a XVI. De dezembre mossen Gilabert Centelles ab tota sa partida e adherencia ma armada e la sala ben guardada dels jurats ab gent d'armes lo dit mossen Gilabert sens contrast de jurats ne altre oficial e en menyspreu de la senyoria com ly fosen fets molts manaments per lo loctinent de governador en Vilarnau vingue a la plaça de les Figues per fer brega ab lo bando dels Solers entre los quals hi eren los nobles mossen Pere de Vilaragut en cap mossen Berenguer Arnau de Cerbello e mossen Pere de Cerbello e molts altres cavallers e gents e gentils homens car a ma dels de la ciutat lo dit mossen Gilabert Centelles ab mantellets e altres artelleries la qual brega fon fort a la plaça de la Fruyta a la cadena de les especies que va a casa del bisbe.⁷⁶

En aquesta notícia es reflectia l'enfrontament continuat entre dos de les faccions més importants al Regne de València com eren els Centelles i els Solers. Ja es feia palesa la lluita ambdós fraccions al *Diateri d'Alfons el Magnànim* en recollir un esdeveniment del segle XIV “En l'any de la Nativitat de .M.CCC.LXXXXVIII., començaren los grans *bandos*, en la ciutat de València, dels Centelles contra los Sole[r]s”.⁷⁷

Aquesta animadversió i contínua gresca no era un fet esporàdic, sinó que tenia l'origen des del mateix moment de la conquesta i no era sols exclusiu del cap i casal, sinó d'altres ciutats.⁷⁸ L'enveja, l'enemistat i el control entre clans sempre ha sigut un tret representatiu de l'espècie humana des dels seus inicis. El domini, el poder, sobre una comunitat ha fascinat sempre, i durant el període de l'Edat Mitjana s'intentava per mitjà de la violència. En els temps que vivim, els clans són més subtils, però la pressió i l'interés per ser el cap dominador s'exerceix d'igual manera que abans.

⁷⁶ GALINDO ROMEO, Pascual. *Anales Valencianos*. Saragossa: Tipografia La Académica [Separata de “Homenaje a Flínke” de la *Revista Zurita*], 1935, p. 16.

⁷⁷ RODRIGO LIZONDO, Mateu. *Melior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnanim*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2011, p. 155.

⁷⁸ Segons CARRERES ZACARÉS, Salvador (“Un crimen en el siglo XIV”. In: *Almanaque de las Provincias*, 1929), com apunta Rafael Narbona Vizcaino (“[Violencias feudales en la ciudad de Valencia](#)”. In: *Revista d'història medieval* n. 1 [1990], pp. 59-86).

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
ISSN 1676-5818

Per tant, tot i l'intent de pacificació per part de sant Vivent Ferrer, no van desaparèixer les diferències, sinó que van brollar d'una manera molt més cruel i abrupta cap al segle XVI. Ara bé, la hipòtesi plantejada per Narbona sobre la raó que va induir aquesta violència amb la relació directa del control de les decisions polítiques, trobem que és la més adient.⁷⁹

Per tant, la violència es va abanderar com a únic element que proporcionava el control sobre la resta d'elements de la societat, per aquesta raó “el servicio a la monarquía era clave para el ascenso social y el ennoblecimiento”.⁸⁰ Aquesta carrera bel·licosa va provocar que “La lucha de los bandos por el poder municipal, sus intereses políticos, es un hecho intuible, constatable, pero solo plenamente demostrable con el estudio de los mecanismos de reproducción y de las estrategias patricias”.⁸¹

En aquesta notícia es fa referència a l'enfrontament entre els dos llinatges més influents i rellevants de la València de principi de segle XV, entre els Solers .Vilaragut i els Centelles, amb dos tipologies diferents de clans. L'acció ens situa al mes de desembre de 1405, moment de l'entrada a València i la possible confrontació amb els Centelles. Entre 1405 i 1407 l'interès d'afavorir la Corona als Centelles va fer un gir radical dels esdeveniments, perquè no s'havia lliurat la baronia de Xelva al monarca, la successió de derrotes com la de Llombai, i per últim, l'assassinat del governador Ramon Boil.

No obstant això, fins a arribar aquell moment es va succeir la *brega* entre Gilabert Centelles i els seus seguidors contra el *bando* dels Soler, tot i els continus manaments que el lloctinent de governador Vilarnau, li havia fet. Fou en aquell moment, quan a la *plaça de Fruyta*, que sembla “és l'actual de l'Arquebisbe, encara que al s. XIV també

⁷⁹ NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. “[Violencias feudales en la ciudad de Valencia](#)”. In: *Revista d'història medieval* n. 1 (1990), pp. 59-86.

⁸⁰ GALÁN CAMPOS, Luis. “[Les lluites de bàndols a la Ribera a la tardor de l'edat mitjana \(1375–1425\)](#)”, *op. cit.*, p. 148.

⁸¹ NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. “[Violencias feudales en la ciudad de Valencia](#)”, *op. cit.*, p. 74.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
 ISSN 1676-5818

s'anomenava així a la veïna de l'Almoïna".⁸² Però, segons l'erudit Orellana "el llamarse en dicha conformidad la citada Plaza fue proque en ella se vendia la fruta en virtud de establecimiento y Ordinacion de la ciudad con fecha 8. De las Kalendas de Julio (que és á 24. de Abril) del año 1308".⁸³ Allí, es on van enfrontar Gilabert Centelles i per part dels Solers, Pere Vilaragut, mossén Berenguer i Arnau Cervelló. La disputa fou gran i violenta, ja que traspassà dels carrers de Speciés cap a la casa del bisbe. Aquesta picabaralla, al més pur estil dels *gàngsters americans*, no fou una pugna més de les habituals entre els dos clans durant 1398-1405, sinó que va suposar un moment clau i especial, perquè els Centelles van ser derrotats.

L'origen es centrava en el repartiment del poder urbà⁸⁴ que provocava una gran discòrdia entre l'oligarquia urbana per poder controlar les institucions municipals. Amb la qual cosa, els senyorius es convertiran en una lloc vedat, traslladant la violència cap a unes altres comarques com la Ribera o a Cullera. Motiu pel qual els Soler pretenien trobar senyorius prop del cap i casal. L'única manera de poder aturar aquesta espiral contínua de lluites tan sols es va contemplar en el moment que es va crear un nou pacte entre la monarquia i aquestes nissagues elitistes.

Conclusions

Comptat i debatut s'ha pogut comprovar al llarg d'aquesta investigació que la violència és un element consubstancial al tarannà humà. Desgraciadament, en la història de la humanitat s'ha pogut apreciar com aquesta era usada per a adquirir una posició

⁸² CARBONERES, Manuel. *Picaronas y alcabuetes o La mancebía de Valencia: apuntes para la historia de la prostitución desde principios del siglo XIV hasta poco antes de la abolición de los fueros*. Valencia: Librería de Pascual Aguilar, 1876, p. 105.

⁸³ ORELLANA MARCOS, Antonio. *Valencia Antigua y Moderna*. València: Acción Bibliográfica Valenciana, 1923, 3 tomos.

⁸⁴ GALÁN CAMPOS, Luis. "[Les lluites de bàndols a la Ribera a la tardor de l'edat mitjana \(1375–1425](#)", *op. cit.*, p. 143.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
ISSN 1676-5818

dominant respecte d'una altra persona, grup, comunitat o simplement per un plaer personal difícil d'entendre.

Els *Annals valencians* com a un document que recull esdeveniments i notícies ja siga llunyanes o properes respecte de l'autor, reflecteix una realitat social concreta. Les referències a la violència que hi apareixen, formaven part de la perspectiva amb què es veia el món, que en alguns casos es tornen a repetir en l'actualitat amb un mateix denominador comú.

Així que, les diferents variants de la violència que es fa palesa en els *Annals valencians*, no es troben tan distants com es pot percebre en primer moment amb les primeres dècades del segle XXI. Per aquesta raó, les dones, tot i tindre un estatus legislatiu equidistant al de l'home, en la societat occidental de hui en dia, continuen sofrint un opressió patriarcal. De manera que, entre els col·lectius marginats es continuen situant les dones, que no segueixen l'ortodòxia acceptada.

En aquest sentit, les prostitutes pateixen una estigmatització i un arraconament que no dista del que es reflecteix als *Annals valencians*. Aquesta variable de la violència cap a les persones provoca que siguin marginades i marginals per no seguir les imposicions morals. De la mateixa manera, malauradament, la xenofòbia, l'homofòbia, el racisme, l'antisemitisme, etc. és a dir, la por i el rebuig cap a allò diferent, ocasiona violència, que a hores d'ara està revifant d'una manera molt perillosa per moltes societats arreu del món. No s'ha evolucionat el suficient com per poder erradicar-ho.

També, un altre aspecte violent que es recull als *Annals valencians* fa referència a l'assassinat. En aquest sentit, la crònica negra no ens sorprén en res. El passatge tan aborronador que es recull, ens cridava l'atenció, perquè passats els segles continuen havent crims esgarrifosos que commocionen la societat. No sols de manera individual entre iguals, sinó el que és molt més pitjor, l'originat per governs o nacions cap a societats civils indefenses. Les imatges de les notícies ens ofereixen un panorama desolador, en certs llocs del món per la manca d'humanitat. Semblava que s'havia après

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
ISSN 1676-5818

la lliçó durant el període de les gran guerres del segle XX. Malgrat això, la violència continua en estat pur, ferma en matar les persones d'una de les pitjors maneres possible, per mitjà del genocidi. Aquest fet, ens provoca la reflexió que al tarannà humà roman un component violent bestial, que brolla d'una manera incontrolable i el deixa sense raciocini, provocant dolor, patiment i incomprensió.

En aquest sentit l'opressió violenta per controlar el poder ha guanyat protagonisme. Les persones que ocupen llocs privilegiats en la societat, pretenen romandre en aquesta posició privilegiada per sempre i faran tot el possible per no perdre el control del poder. L'excusa de *dur corona* per part del reus que estaven essent jutjats, corroboren l'intent de prevaricar en favor dels més poderosos per eludir les responsabilitat penals. Una altre clar exemple és el cas de les bandositats, que plantejaven una problemàtica entre persones o clans de gran importància i influència en la ciutat per tal de afermar-se com a controladores d'un poder exclusiu. La violència que s'emprava entre els bàndols era proporcional a la cerca del poder i l'eliminació a tota costa de l'enemic. Per aquesta raó, es pretenia per mitjà de la força instaurar un honor, un poder i un control de la societat per aprofitar-se d'ella. Aquesta sensació de monopolitzar el poder sense cap moralitat, és un fet que tristament encara patim al llarg de la societat. amb funcionament molt prop de les màfies, grups empresarials econòmics o d'informació i en conseqüència el poder de la manipulació.

Els textos memoralístics valencians ens proporcionen una idea de les inquietuds i pensaments de la societat de l'antic Regne de València. Ara bé, trobem certes semblances en les preocupacions entre aquella i aquesta societat, i un dels temes era la violència. La marginació que provocava tenia conseqüències d'una manera semblant a l'actualitat. La necessitat d'estudi d'aquests textos ens pot ajudar a comprendre'ns millor com són en aquest segle XXI.

Per tant, i en conclusió la violència resideix en la natura de l'espècie humana, que tot i evolucionar en molts aspectes, continua tenint els mateixos biaixos ancorats. L'eliminació de prejudicis, opressions i sotmetiments serà una de les causes contra les

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
 ISSN 1676-5818

que l'espècie humana haurà de lluitar per poder erradicar la violència en la societat de qualsevol temps.

Bibliografia citada

- ARRONIS LLOPIS, Carme. “Vosaltres, dones’: sant Vicent Ferrer i l’auditori femení dels sermons”. In: JOSEP ESCARTÍ, Vicent (dir.). *Revista Valenciana de Filologia* vol. 3, n. 3 (2018): *Sant Vicent Ferrer i el poble valencià*, pp. 13-32.
- BAZÁN DÍAZ, Iñaki. “El pecado y el delito de adulterio en la Castilla medieval. Transgresión del modelo de sexualidad conyugal y su castigo”. In: HUERTA HUERTA, Pedro Luis (coord.). *Arte y sexualidad en los siglos del románico: imágenes y contextos*. Palencia: Fundación Santa María la Real del Patrimonio Histórico, Centro de Estudios del Románico, 2018, pp. 11-52.
- BAZÁN DÍAZ, Iñaki. “La violencia interpersonal a finales de la Edad Media. El asesinato de Nicolás abad de Arrieta (Lekeitio, Vizcaya, 1493)”. In: *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 24 (2023): *Violencias y resoluciones de conflictos en las sociedades medievales*, pp. 13-41.
- BILLACOIS, François. “Pour une enquête sur la criminalité dans la France d’Ancien Régime”. In: *Annales E.S.C.*, 12 (1967), pp. 340-349.
- BONNASSIE, Pierre. *Cataluña mil años atrás (siglos X-XI)*. Barcelona: Península, 1978.
- CABANES CATALÀ, Maria Luisa. *Anales valencianos*. Saragossa: Anubar, 1983.
- CARBONERES, Manuel. *Picaronas y alcabuetes o La mancebía de Valencia: apuntes para la historia de la prostitución desde principios del siglo XIV hasta poco antes de la abolición de los fueros*. Valencia: Librería de Pascual Aguilar, 1876.
- CARRERES ZACARÉS, Salvador. “Un crimen en el siglo XIV”. In: *Almanaque de las Provincias* (1929), pp. 225-227.
- CATALÀ SANZ, Jorge A.; PÉREZ GARCIA, Pablo. “Espacios i paisajes del horror en la Valencia Moderna (siglos XV, XVI y XVII)”. In: *Cuadernos de Geografía*, n. 108-109 (volum 1) (2022): *Homenaje al profesor Joan F. Mateu Bellés, catedrático de Geografía Física de la Universitat de València*, pp. 445-460.
- CONEJERO PASCUAL, Francisco José. “Un procés sobre alcavoteria a la Montcada del segle XVI”. In: *SCRIPTA. Revista Internacional de Literatura i Cultura Medieval i Moderna*, vol. 19, n. 19 (2022): *Estudis medievals. En honor d’Anna Maria Compagna*, pp. 43-64.
- ELIAS, Norbert. *El proceso de la civilización: investigaciones sociogenéticas y psicogenéticas*. Madrid: Fondo de Cultura Económica de España, 2010.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llenguies i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
ISSN 1676-5818

- El libro de los juicios (Liber Iudiciorum)* (estudio preliminar: Rafael Ramis Barceló; trad. y notas: Pedro Ramis Serra y Rafael Ramis Barceló). Madrid: Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado, 2015.
- ESCARTÍ SORIANO, Vicent Josep. “[Sobre els primers testimonis memorialístics valencians: Anotacions dietarístiques i cròniques locals](#)”. In: JIRKU, Brigitte; POZO, Begonya; SCHNEIDER, Ursula (eds.). *Quaderns de Filologia. Estudis Literaris, vol. 16 (2011): Escrituras del Yo*, pp. 159-173.
- ESCARTÍ, Vicent Josep; ROCA RICART, Rafael (eds.). *Identitats i violències. Documentació i literatura*. València: Afers, 2021.
- GALINDO ROMEO, Pascual. *Anales Valencianos*. Saragossa: Tipografía La Académica [Separata de “Homenaje a Flinke” de la *Revista Zurita*], 1935.
- GALÁN CAMPOS, Luis. “[Les lluites de bàndols a la Ribera a la tardor de l’edat mitjana \(1375–1425\)](#)”. In: GIMÉNEZ CHORNET, Vicent (edición a cura de). *eHL. Estudis de Història Local (eHL) n. 1. Història local: estudis multidisciplinaris de la Ribera del Xúquer*, 2022, pp. 129-155.
- HUIZINGA, Johan. *El otoño de la Edad Media*. Madrid: Alianza Editorial, 2001.
- MANDINGORRA LLAVATA, Maria Luz. “[Episodis de violència masclista als sermons de sant Vicent Ferrer](#)”. In: JOSEP ESCARTÍ, Vicent (coord.). *eHumanista IVTTRA volumen 19 (2021). A. Monogràfic I. La recerca en espais marginals*, pp. 39-53.
- MOLINA MOLINA, Àngel Luis. “La prostitución en la Edad Media: control y fiscalidad”. In: BAZÁN, Iñaki (ed.). *Clío & Crimen. Revista del Centro de Historia del Crimen de Durango n. 5 (2008): La violencia de género en la Edad Media*, pp. 138-150.
- NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. *Malhechores, violencia y justicia urbana en la Valencia bajomedieval (1360-1399)*. València: Universitat de València, 1985.
- NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. “[Violencias feudales en la ciudad de Valencia](#)”. In: *Revista d’història medieval n. 1 (1990)*, pp. 59-86.
- NARBONA VIZCAINO, Rafael. “Política i ciutadania a la València de Sant Vicent Ferrer”. In: *Afers: fulls de recerca i pensament. Dedicado a San Vicent Ferrer, en el 600 anys de la seua mort*, 2018, vol. 33, n. 90-91, pp. 425-450.
- ORELLANA MARCOS, Antonio. *Valencia Antigua y Moderna*. València: Acción Bibliográfica Valenciana, 1923, 3 tomos.
- PEIRATS, Anna. “[Vides en els marges a la València del segle XV](#)”. In: *SCRIPTA. Revista Internacional de Literatura i Cultura Medieval i Moderna, vol. 23 (2024): Vides d’escriptors literaris a l’edat moderna*, pp. 73-93.
- PLANAS ROSSELLÓ, Antonio. “[La tortura judicial en la Mallorca medieval](#)”. In: *GLOSSAE European Journal of Legal History* 12 (2015), pp. 642-660.
- PÉREZ GARCÍA, Pablo. *El Justicia Criminal de Valencia (1479-1707): una magistratura urbana valenciana ante la consolidación del Absolutismo*. València: Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, 1991.

Ricardo da COSTA (org.). *Mirabilia Journal* 41 (2025/2)
Languages and Cultures in Tradition. Art, Philosophy and Literature
Llengües i Cultures en la Tradició. Art, Filosofia i Literatura
Lenguas y culturas en la tradición. Arte, Filosofía y Literatura
Línguas e Culturas na Tradição. Arte, Filosofia e Literatura

Jun-Dic 2025
ISSN 1676-5818

- RODRIGO LIZONDO, Mateu. *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnanim*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2011.
- RUBIO VELA, Agustí; FERRANDO FRANCÉS, Antoni. *Epistolari de la València medieval I*. València: Institut de Filologia Valenciana, 1985.
- SANCHIS FRANCÉS, Raül. [*La dansa metafòrica en la festa valenciana \(tesi doctoral\)*](#). Tarragona: Universitat Rovira i Virgili, 2019.
- SANCHIS SIVERA, Josep. *Dietari del capellà d'Alfons el Magnanim*, 1932.
- SEGURA URRÀ, Félix. “[Raíces historiográficas y actualidad de la historia de la justicia y el crimen en la Baja Edad Media](#)”. In: [Anuario de Historia del Derecho Español](#), Año 2003, núm. LXXIII, pp. 577-678.
- SOLAZ, Rafael. “Anals Valencians. Descripción bibliográfica de un importante conjunto documental para la historia de Valencia”. In: [Pasiones Bibliográficas. Vint anys de la Societat Bibliogràfica Valenciana Jerònima Galés](#). Societat Bibliogràfica Valenciana Jerònima Galés, 2014, pp. 206-215.
- TOLDRÀ, Albert. *Els sermons de la por: Vicent Ferrer i la cultura de la penitència*. Barcelona: Afers, 2019.
- SANT VICENT FERRER. [Sermons. Volum Sisè](#) (a cura de Gret Schib Torra). Barcelona: Editorial Barcino VI, 1988.
- VICIANO, Pau. “[Violencia y sociedad en una villa medieval: Castellón de la Plana en el siglo XV](#)”. In: [HISPANIA](#), vol. 66, n. 224 (2006), pp. 851-882.
- VINYOLES I VIDAL, Teresa-Maria. “[La violencia marginal a les ciutats medievals \(exemples a la Barcelona dels volts del 1400\)](#)”. In: [Revista d'Història Medieval n. 1](#), 1990, pp. 155-177.
- VIVAS, Mathieu. *La privation de sépulture au Moyen Âge. L'exemple de la Province ecclésiastique de Bordeaux (xè-début du xivè siècle)*. Thèse de doctorat. Poitiers: Université de Poitiers, 2012.
- ZAMBRANA MORAL, Patricia. “[Les Penes corporals en el dret català medieval](#)”. In: [Revista de Dret Històric Català](#), vol. 9 (2009), pp. 267-284.